

PRIMO SOLDI

PIER GIORGIO FRASSATI

prijatelj siromaha

Salesiana

Naslov izvornika:

Primo Soldi, *Pier Giorgio Frassati, L'amico degli ultimi*

© 2016 by Editrice ELLEDICI, Torino

www.elledici.org

Nakladnik i copyright za hrvatsko izdanje:

© 2017 by SALESIANA d.o.o.

Omiška 8, Zagreb

salesiana@salesiana.hr

www.salesiana.hr

Za nakladnika: Mihovil Kurkut

Prijevod: Mato Balić

Lektura: Vjeročka Ban

Grafička priprema: Salesiana d.o.o.

Grafičko oblikovanje korica: Ivana Štrbić

Tisak: Kerschoffset Zagreb d.o.o

ISBN 978-953-205-156-8

PRIMO SOLDI

PIER GIORGIO
FRASSATI

prijatelj siromaha

SALESIANA

Zagreb, 2017.

... nije život, nego životarenje

»Svaki dan sve više shvaćam kolika je milost što smo katolici... Živjeti bez vjere, bez baštine koju treba braniti, bez zastupanja Istine u stalnoj borbi nije život, nego životarenje. Mi ne smijemo životariti, nego živjeti, jer se i svaki put kad se razočaramo trebamo sjetiti da smo jedini koji posjedujemo Istinu, imamo vjeru koju trebamo zastupati, nadu koju trebamo postići: našu Domovinu. I stoga treba odbaciti svaku potištenost koje može biti samo kada se izgubi vjera.«

PIER GIORGIO FRASSATI
pismo Isidoru Boniniju, 27. veljače 1925.

Predgovor

Blaženi Pier Giorgio Frassati umro je četrdeset godina prije završetka II. vatikanskog ekumenskog koncila i njegovih naputaka – koji još uvijek nisu u potpunosti zaživjeli – o ulozi laika u Crkvi. Pa ipak, ako sa zanimanjem i pomno čitamo sjajne stranice u kojima nam don Primo Soldi osuvremenjuje lik toga svjedoka vjere, ne možemo a da ne zamijetimo kako je onda, mnogo više no danas, katolički svijet bio bogat svjedocima laicima koji su bili kadri prenijeti evanđeosku poruku u konkretne – djelotvorne, socijalne i političke – izbore. To je dakle prva neposredna korist ovoga rada don Prima, koji je ponovno pregledao, proširio, posuvremenio i nanovo napisao svoj prethodni rad o Frassatiju i nudi nam ga u doba kada se, unatoč učestalim pozivima na obnovljenu laičku odgovornost, još uvijek zamjećuju znakovi povratka neoklerikalizma, s laicima koji su u stalnom traženju crkvenih »blagoslova« i »biskupa kormilara« koji bi opravdali svaki njihov korak i inicijativu.

Pier Giorgio Frassati, mladić pun života i ljubitelj planina, koji je siromasima darivao sav novac koji je imao, uzor je koji treba otkriti i stalno ponovno otkrivati. Iznad svega on predstavlja protuotrov onomu mirnom životu određenog katoličanstva okrenuta samomu sebi, u nekoj

intimnosti koja je bijeg od stvarnosti. Istodobno je protuotrov onomu katoličanstvu koje, čini se, da bi pokazalo kako postoji, uvijek ima potrebu za nekim svakodnevnim neprijateljem kojemu se treba suprotstaviti te danas – velikim dijelom u društvenim medijima – rabi jezik začinjen sarkazmom, prezirom koji je blizu mržnje i koji nema ništa kršćansko. Čari lika Pier Giorgia su u njegovoj sposobnosti da ljepotu evanđelja svjedoči na jednostavan i vrlo pozitivan način.

»Ne tražite samo ono što je on učinio, nego ono što je Bog učinio u njemu. Tražite ono što je najdublje u njemu«, rekao je veliki kardinal Anastasio Ballestrero govoreći o budućem blaženiku. Pokazivao je očito temeljni vid koji valja uvijek imati pred očima: snaga Frassatijeva svjedočanstva, čiji je život bio »divna pustolovina«, prema riječima svetoga Ivana Pavla II., je u njegovoj svetosti, svetosti koja je »nadohvat svima«. Njegova tajna nije dakle bio prije svega njegov karakter, osobnost, njegov status neprijepornoga vođe. Bilo je to naprotiv »ono što je Bog učinio u njemu«, ono čemu je on uvijek davao sve više prostora, puštajući da mu ispuni život.

»U svakodnevnoj pričesti« – piše autor ove knjige – »Pier Giorgio je otkrio Riječ koja je postala tijelom; to jest da tijelo, Kristovo čovještvo, može postati jedno s njime, s njegovim tijelom, s njegovim grijehom (dojmljiva je njegova svijest o vlastitoj grešnosti). Dugi časovi zahvaljivanja nakon pričesti bili su trenuci u kojima se Pier Giorgio Kristu obraćao s »ti«, kojega je gledao kao prijatelja u kojega je zaljubljen. Isus je htio svaki dan biti s Pier Giorgiom, pomagati mu da otkrije vrijednost svoje

osobe, kao kršćanin, kao krštenik, osjećajući tako veliku nježnost prema sebi samomu koju je prenosio u svoj odnos prema drugima.

I na osnovi te pripadnosti Kristu i svojim drugovima u kružoku koji je vodio Cesare Balbo (političar i pisac, nap. prev.) Frassati se osjećao slobodnim sa svima, uključujući protivnike. Nakon mise započinjao je dan, ganut što je u njemu Otajstvo bilo prisutno. Ono što je zatim davao tijekom dana u okruženju studija, posjet siromasima bio je samo preobilje svijesti o njegovoj pripadnosti Kristu.

Njegovo davanje prostora djelovanju milosti, prepuštanje da ga polagano preobražava sakrament koji je svakodnevno primao, vrlo često odlaženje na svetu ispovijed, predanje projektu koji je Bog imao s njime – to je u izvoristu njegova života kao kršćanina laika, sveca, i to izlazi navidjelo iz čitanja ove knjige don Prima.

Postoji to, samo to, na izvoru njegove izuzetnosti kojom je živio sveučilišnu pustolovinu, postao je za svoje kolege osoba koja upućuje na nešto mnogo veće i to ga je navelo da osnuje čuveno »Društvo mangupa«, čija je svrha bila da zajedno teže prema svetosti. Nije slučajno što se ta udruga danas širi po svijetu uzimajući Frassatija za uzor.

U knjizi koju imate u ruci posebno nas se doima čitanje stranica posvećenih njegovu zalaganju za siromašne. To je zalaganje ponizno, skriveno, svakodnevno. Ono nije bilo plod mudrovanja, nego je izviralo iz srca, kao posljedica susreta s Isusom, kojega je slavio i s kojim je živio. Zalaganje je bilo dodatno ojačano osobnim izborima, kao što je pripadnost, 1919. godine, Talijanskoj pučkoj stranci [Partito Popolare Italiano], koja je svoje najbolje članove

dobivala iz Katoličke mladeži [Gioventù Cattolica], izbor koji je značio potpuni raskid s liberalnom tradicijom u obitelji.

A u Pučkoj stranci [Partito Popolare], koju je osnovao don Sturzo, izabrao je boriti se na ljevici, jer, kako tumači Pier Giorgiova sestra, »potvrđivanje njegove vjere obuhvaćalo je njegovu cjelokupnost kao čovjeka prisiljavajući ga da zauzme sasvim određeno mjesto u rasporedu društvenih vrijednosti, posebno u trenutku koji se pokazivao posebno osjetljivim za nacionalni život«. Primjer posebno aktualan u ovo naše doba, u kojem se papu koji citira evanđelje naziva »lenjinistom« te se često, pa i sa strane nekih katolika, zalaganje za siromašne i dosljedno zalaganje za socijalnu pravdu gleda s nelagodnom ili sumnjičavošću, kao da se radi o baštini komunističke ideologije.

»Isus me posjećuje u pričesti svako jutro, a ja mu uzvraćam skromno koliko mogu, posjećujući njegove siromahe«, volio je reći blaženi Frassati. A na stranici zabilježaka koja nam puno govori, napisao je: »Temeljna osnova naše vjere je Ljubav, bez koje bi se sva naša religija urušila, jer ne bismo bili pravi katolici dok ne bismo ispunjavali, ili dok ne bismo suobličili sav svoj život prema dvjema zapovijedima u kojima se nalazi bît katoličke vjere: u ljubavi prema Bogu svim našim silama i u ljubavi prema bližnjemu kao prema sebi samima. I u tome je izravni dokaz da se katolička vjera temelji na pravoj Ljubavi, a ne, kako bi mnogi, da bi umirili svoju savjest, htjeli postaviti nasilje kao osnovu Kristove vjere.«

Malo prije toga nalazi se potvrda o tome kako se Pier Giorgio dao evangelizirati od siromašnih: »Svakodnevno

prisustvovanje vjeri s kojom obitelji često podnose najstrašnije boli, trajna žrtva koju prinose iz Ljubavi prema Bogu, mnogo puta nam postavlja ovo pitanje: ja koji sam imao od Boga toliko toga ostao sam uvijek nemaran i loš, dok su oni, koji nisu bili povlašteni kao ja, mnogo bolji od mene.«

Blaženi Frassati se štuje u čitavom svijetu. U Australiji je nadbiskup Melbourn uputio mladima u svojoj biskupiji poruku koja je sva usredotočena na njegov lik, uključujući i vrlo lijep video s molitvom upućenom njemu: www.cam.org.au/youthletter; kako bi se mladi, i ne samo laici nego i sjemeništarci i svećenici mogli poistovjetiti s njim i u njemu naći snagu i hrabrost onoga koji je, premda vodeći normalan studentski život, znao ljubiti Krista i ljubiti ga u siromašnima i patnicima do kraja, živjeti svoje kršćanstvo sa spontanošću »koja gotovo plaši«, kako je pisao Karl Rahner. A istodobno ga je mogao smatrati prijateljem koji je posebnu važnost pridavao prijateljstvu.

Knjiga koju je napisao don Primo Soldi više je od životopisa ili hagiografije. To je »road map« koja govoreći o Pier Giorgiovom životu nudi putokaze kako bi se slijedili njegovi tragovi, kao što oni ponekad slabašni ali dragocjeni znakovi, dvije crte na kamenju uza staze u planinama koje je Frassati toliko volio, pokazuju put kako se ne bi zalutalo i kako bi se stiglo na vrh.

ANDREA TORNIELLI

Aktualan svetac

Pier Giorgio je proslavljen, štuje se kao svetac. Danas njegovo tijelo počiva u katedrali u Torinu, gdje se čuva i čuveno Torinsko platno. Frassati u svojoj živoj i dirljivoj ljudskosti, te sveto platno u rječitoj »šutnji« svoje tajne – platno u koje je bilo umotano izmučeno tijelo Kristovo i koje se štuje u čitavome svijetu, »tragovi« su koji nas vode da prepoznamo događaj kršćanstva, znakovi koji nam ga čine bliskim, kao što je majčino milovanje kada smo bili maleni činilo bliskom ljubav prema nama.

Otkada sam započeo pisati i govoriti o blaženom Pier Giorgiu pa do danas, čini mi se da je najveće »čudo« bilo što sam susretao mnoge mlade slične njemu; mladiće koji su u redovitosti svoga života svjedoci izuzetne vjere te oni koji ih susreću kažu: »Ovi su pravi sveci!« To uvjerenje je poraslo kada sam naišao na »Družinu mangupa«, koja je nastala prije mnogo godina u gradiću San Benedetto del Tronto. Riječ je o skupini mladih koji nasljeđuju svoga vršnjaka Pier Giorgia s istom odlučnošću, s istom sposobnošću svježeg i dobrodušnog oduševljenja u svjedočenju vjere. Krist je i dalje u povijesti prisutan u onima koje je promijenilo čudo svetosti.

No Frassati još nije potpuno otkriven i upoznat, unatoč njegovu štovanju koje se širi po cijelom svijetu. Svjedoci smo stalnih hodočašća u Torinu pred oltar na kojem se štuje. Sestra Luciana godinama je kopala po uspomenama, po obiteljskoj arhivi i ispitala tisuće osoba, a nije isključeno da nam istraživanje sprema i druga iznenađenja. »I dalje se divim svomu bratu. Sretna sam što je Crkva prepoznala tu svetost koja je meni izmakla dok je bio na životu. Bili smo kao dvoje blizanaca u školi. Prije mene to su shvatile skromnije i jednostavnije osobe, kao što su žene koje su radile u našoj kući. Bliskim sebi osjećala su ga djeca, siromasi. Jako dobro ga je shvatio dominikanac otac Ceslao Pera. I monsinjor Montini s kojim smo bili u velikom prijateljstvu i koji je kao papa naredio početak procesa za proglašenje Pier Giorgia blaženim. No osobito ga je shvatio sveti Ivan Pavao II. i učinio ga poznatim mladima cijeloga svijeta. Gotovo svake večeri ponovno proživljavam dramu njegove smrti, onaj njegov tajanstveni smiješak pred smrt, dok je primao utjehu sakramenata umirućih.«

Svetost je suvremena. Crkva predstavlja mlade svece da bi mladima pokazala »praktičan i konkretan« odgovor na rasipanje i raspadanje osobe. Don Giussani je sveučilištarcima, kojih se devet tisuća okupilo na duhovnim vježbama 9. prosinca 1995. u Riminiju, rekao: »Vidljivi su u sadašnjosti ljudi dostojni vaših najboljih želja... trebate upoznati te ličnosti.«

Prve nedjelje u srpnju, prilično vlažne i sparne, u predivnom okružju klaustera svetišta u Oropi održava se tradicionalna euharistijska procesija. Posvuda u svijetu sla-

vila se upravo devedeseta obljetnica smrti blaženoga Pier Giorgia Frassatija, koja se zbila u subotu 4. srpnja 1925. Tko zna – pomislih – kako je Pier Giorgio sudjelovao u tim procesijama kada je bio u Oropi za vrijeme ljeta, s kakvom vjerom, s kakvom sabranošću; tko zna kako je pjevao, onim svojim dubokim glasom, euharistijske i marijanske pjesme koje se sada više ne pjevaju.

Pogled mi pada na mladića iz službe redara, tamna i još uzbuđena od lijepa izleta u planine, a u njegovim crtama, u njegovu pristojnom držanju čini mi se da gledam nekoga tko sličići Frassatiju. Hodajući tako lijepim dvorištem svetišta, upoznajem Martina, koji šuteći moli s krunicom u ruci. To je mladi Amerikanac koji kani ući u sjemenište u Cincinnatiju, u Sjedinjenim Američkim Državama. Lica kao što je Frassatijevo prepoznaju se i u onim tisućama mladih volontera koji se nude da služe u čitavom svijetu. Jučer, u svetištu Majke Božje Tješiteljice [Santuario della Consolata], na misi koju je slavio torinski nadbiskup bili su prisutni mladi iz Belgije, SAD-a i Poljske.

Da, ponovimo to jače: najveće Frassatijevo čudo je to što je rodio toliko mladih koji su mu slični. U tih devedeset godina Crkva je prošla sve i svašta, »propadala su kraljevstva, narodi, kulture, nacije, ideologije, sile, ali Crkva, utemeljena na Kristu, unatoč mnogim olujama i mnogim našim grijesima, ostaje vjerna pologu vjere u služenju, jer Crkva ne pripada papama, biskupima, svećenicima niti vjernicima, ona je samo Kristova. Samo onaj tko živi u Kristu promiče i brani Crkvu svetošću života«.¹

¹ Papa Franjo, 29. lipnja 2015.

Svetost života je jedini uvjet trajnosti Crkve u povijesti. Ova knjiga nije došla iz poticaja i težnje da se napiše nešto novo, nego da po mogućnosti predstavi jednoga aktualnoga Frassatija, koji živi u mladima što žive kao on, mlada čovjeka koji je »živio, a ne životario«. Naići ćemo još mnogo puta na onu čuvenu Frassatijevu rečenicu što ju je papa Franjo uputio mladima koji su ispunili Trg Vittorio u Torinu 21. lipnja 2015. To je ista ona žalosna tvrdnja koju je iznio Ivan Pavao II. u svom prvom pastoralnom pohodu Torinu: »Netko će reći: nema više Torina svetaca. Ali Krist je tu. I on je dovoljan za sva vremena.«²

Frassati je obolio 29. lipnja 1925., na svoj imendan, na blagdan svetih apostola Petra i Pavla, blagdan mučenika na kojima se temelji Crkva jučer i danas. »Prva Crkva bila je pritisnuta strašnim progonima kršćana, neljudskima i neprotumačivima. Njih nažalost ima i danas u mnogim dijelovima svijeta, često pred očima svih i uz njihovu šutnju... Ipak povijest nas uči o primjerima vjernika koji su ljubili svoje progonitelje i koji se ne stide imena Kristova i njegova križa, ni pred lavovima koji reže, niti pred moćnicima ovoga svijeta.« Frassati je, u određenom smislu, umro kao mučenik, u šutnji i molitvi, neshvaćen od svojih ukućana. »Kršćanin koji moli zaštićeni je kršćanin, čuvan i podupiran, ali iznad svega nije sam. Molitva je susret s Bogom koji ne napušta svoju djecu.«³

² Ivan Pavao II., Govor mladima za vrijeme pastoralnog pohoda Torinu, 13. travnja 1980.

³ Papa Franjo, 29. lipnja 2015.

Frassati je prisutan u mnogim današnjim mladima, u današnjim mučenicima, u tihim klanjateljima, u ljudima punim ljubavi prema potrebitima. Dvije tisuće godina izgorjelih u trenu, *vođenih* snagom radosti vjere. Sve prolazi, samo Bog ostaje. Frassati je aktualan svjedok za današnji svijet. »Crkva ili kršćanin bez svjedočenja je neplodan, mrtvac koji misli da je živ, suho stablo koje ne daje ploda... Crkva je pobijedila zlo zahvaljujući hrabrom, konkretnom i poniznom svjedočenju svoje djece.«

Frassati kojega sada želimo otkriti bio je hrabar svjedok, konkretan i ponizan. Kardinal Karol Wojtyła oslikao ga je 27. ožujka 1977. u crkvi svetog Dominika u Krakovu riječima koje su ušle u povijest: »čovjek osam blaženstava«. U tome je njegova aktualnost: mladić čista srca, siromašan duhom i prazna džepa, ljubitelj siromašnih, graditelj mira; mladić nepokvarena srca, tako da su mu u »Društvu mangupa« dali nadimak Robespierre, Nepotkupljivi.

DON PRIMO SOLDI

Njegovi dani, njegovo doba

*Nauči nas dane naše brojiti
da steknemo mudro srce.*

PSALAM 90,12

Dublje proučavanje, sigurno i zdušno, vrlo analitičko proučavanje Frassatijeva života zahvaljujemo njegovoj sestri Luciani, koja je umrla 2007. godine u časnoj dobi od 105 godina. Uspjelo joj je rekonstruirati dvadeset četiri godine života svoga »velikoga brata«, vrlo bogato opremajući knjigu fotografijama koje se tiču njege, njegove obitelji i doba u kojem je živio. Potrudila se sabrati i objaviti pisma koja je pisao članovima obitelji i prijateljima. Nakon tih Lucianinih proučavanja uslijedili su mnogi ogledi i životopisi koji nam potvrđuju intenzitet njegova života, koji su ga učinili »sveprisutnim«. Stoga vrijedi truda dotaknuti se, pa makar i brzo, doba i dana jednoga života koji ne poznaje zalaza.

Pier Giorgio se rodio na Veliku subotu 6. travnja 1901. u Torinu; budući da se rodio u trećem stupnju obamrlosti (asfiksije, nap. prev.), don Roccati mu je u kući podijelio sakrament krštenja. Obredi poslije krštenja odgođeni su za

5. rujna 1901., godišnjicu braka njegovih roditelja Alfreda i Adelaide rođ. Ametis, u crkvi svetih Fabijana i Sebastijana u gradiću Pollone. Sljedeće godine, 18. kolovoza 1902., rodila mu se sestra Luciana Teodolinda Maria.

Pier Giorgio, s nadimkom Dodo, u kući je odmalena pokazivao posebnu osjetljivost prema siromašnima, a počev od osme godine obučavali su ga prvim planinarenjima po Alpama. Pier Giorgio i Luciana išli su na sakramente kršćanske inicijacije, prvu ispovijed i prvu pričest godine 1910. i 1911.

Pohađali su državne škole u Torinu, između ostalih gimnaziju D'Azeglio, a on dvije godine Istituto sociale, koji su držali oci isusovci, zbog toga što je ondje bio pao razred iz latinskoga. Bio je to providonosni pad! Upravo u tom razdoblju, naime, preko oca duhovnika Lombardija DI, Pier Giorgio susreće Crkvu u raznolikosti odgojnih mogućnosti za molitvu koji su bili na raspolaganju u toj školi.

To su godine u kojima otac, osnivač i ravnatelj novina *La Stampa*, zajedno s Giolittijem, velikim eksponentom liberalne misli, usmjerava i prosuđuje povijest Italije u mnogim člancima i izraženim stavovima. Očevu novinarskom radu Luciana Frassati posvetila je godine istraživanja, sabravši ga zatim u šest svezaka koji se i danas nalaze u arhivi Frassati u gradiću Pollone. Godine 1912. Italija je anektirala Libiju okupirajući 1800 kilometara afričke obale. Sljedeće godine odvjetnik Frassati postaje najmlađi senator Italije.

U mladenačkoj dobi rađa se, povezana s obitelji, velika ljubav Pier Giorgia za svaku vrstu sporta, a istodobno, za razliku od obitelji, sazrijeva u njemu izuzetna vjera, osobi-

to usmjerena na euharistiju i marijansku pobožnost, koja će ga odmalena ljeti činiti ustrajnim posjetiteljem svetišta u Oropi. Ljeti i zimi, po bilo kakvu vremenu, svećenici iz svetišta u Oropi gledat će ga kako dolazi, većinom pješice, da bi sudjelovao na prvoj jutarnjoj misi.

24. svibnja 1915. Italija najavljuje rat Austriji. Otac, posve se tome protiveći, piše generalu Cadorni: »To što sam učinio sve moguće da se izbjegne rat u mojoj zemlji i nesreće beskorisna i okrutnoga rata, bit će slavna stranica za mene.« Za Pier Giorgia rat je bio uzrok goleme boli i početak njegova zauzimanja za siročad, izbjeglice i »odbačene« iz grada. Bezuvjetna potpora, s Guidom Migliolijem, nacionalnoj agrarnoj reformi i sudjelovanje na prvim kongresima Pučke stranke [Partito popolare] don Sturza usmjerili su Pier Giorgia prema socijalnom i političkom zalaganju. Kada je 4. studenog 1918. završio Prvi svjetski rat, Pier Giorgio se popeo u zvonik u Polloneu da bi zvonio za objavu kraja rata, toga »beskorisnog pokolja«, kako ga je nazvao Benedikt XV. No, porast bijede uzrokovane ratom bio je očit.

Preko Konferencije svetoga Vinka Paulskoga blaženoga Cottolenga (dobrotvorne udruge, nap. prev.) započinje hodočašćenje Pier Giorgia po potkrovljima gradske četvrti Monte Rosa. Istoga dana (4. studenog 1918.) Pier Giorgio je na Kraljevskoj politehnici u Torinu [Regio Politecnico di Torino] upisao rudarstvo na Fakultetu industrijskog mehaničkog inženjerstva [Ingegneria industriale meccanica]. »Takav njegov izbor studija bio je potaknut željom da prigrlji profesiju koja jamči trajnu blizinu najskromnijima i najvećim žrtvama među radnicima.«

»Predanost je to« – piše sudac Rodolfo Vendeti – »koja se nije ograničavala samo na pribavljanje pomoći, nego se protezala na traženje posla za nezaposlena, na pomoć potrebitoj djeci, na brigu oko liječenja i lijekova, na pomoć oboljelima sve do obavljanja najnižih i najmučnijih usluga, na duhovnu i vjersku utjehu, na tankoćutno i ljubavno prijateljstvo zbog kojega nije zaboravljao ponijeti kiticu cvijeća u te bijedne četvrti da bi učinio radosnijim blagdanski dan.«

Kad se upisao na Politehniku Pier Giorgio je postao članom Sveučilišnoga katoličkog talijanskog saveza [FUCI = Federazione Universitaria Cattolica Italiana] u kružoku koji je nosio ime Cesarea Balba. To postaje njegovo svakodnevno zalaganje. Otad je Frassati potpuno uronjen u apostolat prema svojim sudrugovima, kojima upućuje znameniti govor o ljubavi prema bližnjemu: »Svakodnevno prisustvovanje u Vjeri obitelji koje podnose najstrašnije boli, stalna žrtva koju one prinose, a sve [sic] iz ljubavi prema Bogu, često nas potiče da sebi postavljamo pitanje: zašto sam ja koji sam toliko dobio od Boga uvijek tako nemaran, tako loš, dok su oni koji nisu bili povlašteni kao ja beskrajno bolji od mene.«

Prvoga svibnja 1919. u Torinu se slavi uvođenje boljševičkog komunizma u Rusiji. 3. prosinca te godine katolički je student Pierino Delpiano barbarski ubijen ispred Instituta Sommeiller jer je odbio vikati: »Dolje Italija!« Rođen u obitelji liberalne tradicije, Pier Giorgio se je odlučio boriti protiv svakog oblika nasilja. Moralnom žestinom i fizičkom hrabrošću suprotstavljao se komunistima koji su vrijeđali preživjele koji su se vratili kući, izrugivali se

svećenicima i profanirali svetohraništa. Istu odluku donio je i protiv fašista. Godine 1920., nakon duga čekanja, bio je primljen u Pučku stranku don Sturza [Partito Popolare di don Sturzo] te je postao promicatelj katoličkog dnevnika »Il Momento«.

U siječnju 1921. Alfredo Frassati je imenovan veleposlanikom Italije u Berlinu. Za vrijeme toga svog boravka u inozemstvu Pier Giorgio je razvio svoju humanu i kršćansku osobnost te je u susretu s don Karlom Sonnenscheinom, kojega su zvali sveti Franjo Berlina, doživio presudno iskustvo svoga života. Nasljedujući toga svećenika koji se posvetio pripremi studenata za društveni život u poslijeratnoj bijedi, Pier Giorgio se bavio traženjem posla i svakodnevnom pomoći siromašnima, učeći da ne treba razlikovati studente od radnika. Boravak u Njemačkoj omogućio mu je da obilazi rudnike u Gornjoj Šleskoj te posjećuje najvažnije muzeje u Münchenu, Danzigu, Pragu, Freiburgu itd., jer ga je silno zanimala umjetnost. 1920. godine je sudjelovao u »Pax Romana« sa sjedištem u Fri bourgu u Švicarskoj; ta je organizacija namjeravala u savez ujediniti sveučilišne udruge u Europi. Prvi kongres je održan godinu dana kasnije u Ravenni. Od 1. do 8. rujna 1921. članovi Saveza FUCI su se za 50. obljetnicu Katoličke mladeži [Gioventù cattolica] uputili u Rim k Benediktu XV. Tom prigodom pretukli su ih rimski stražari, a Pier Giorgio je, braneći zastavu kružoka »Cesare Balbo«, završio na policiji.

Talijansku su situaciju komplicirale slabe vlade koje su slijedile jedna za drugom, a naponi novina *La Stampa* da održe ujedinjene Liberale i Pučane bili su uzaludni. Te su

slabosti otvorile put dolasku fašizma. Kršćanski život Pier Giorgia postaje sve uvjereniji i odlučniji te 1922. godine, u crkvi svetog Dominika u Torinu, postaje članom Trećega dominikanskog reda dobivši ime fra Girolamo, na spomen Savonarole. Istodobno počinje rasti svijest o jedinstvu među prijateljima Pier Giorgia o vjerskom i društvenom zadatku koji su htjeli prihvatiti za domovinu i kraljevstvo Kristovo »suradujući na putu kojim velika obitelj ljudi te-gobno hodi kroz stoljeća«.

Čim je stigla vijest o uspostavljanju fašističkog režima, njegov je otac odlučio dati ostavku na dužnost veleposlanika. I u politici je započelo veliko razočaranje Pier Giorgia u članove Pučke stranke [Partito popolare] koji se odlaze boriti u fašističkom pokretu. On se još uvijek nadao vladi Pučana i Socijalista.

U listopadu 1922. sudjelovao je, sa svojim prijateljima, na Euharistijskom kongresu u Novari: 20 000 mladih bilo je na toj manifestaciji. Zemaljski dani Pier Giorgia i dalje su bili obilježeni studijem, molitvom, djelatnom ljubavlju prema bližnjima i bezgraničnom radošću, tako da je postao »lider« priznat među svim katoličkim studentima u Torinu.

Godine 1923. morao je napustiti Njemačku, znajući da ga u Italiji čekaju dani i događaji žalosni za njegovu domovinu i za njegovu obitelj. Zauzeo je stav protiv Francuza koji su okupirali Ruhr, a napisao je i pismo solidarnosti studentima u Bonnu, koje je zatim objavljeno u novinama »Deutsche Reichs-Zeitung«. »U ovim tragičnim i bolnim trenucima u kojima vašu zemlju gaze noge stranaca, dok vam protivnik kao neprijatelj vaše domovine zauzima

ognjišta, mi studenti katolici šaljem o vam izraz naše bratske ljubavi.«⁴

Čuveno je njegovo pismo od 19. studenoga 1922. pisano također iz Torina u kojem je Pier Giorgio komentirao: »Kad sam pročitao Mussolinijev govor, osjetio sam kako mi ključa krv u žilama. Vjeruj mi, bio sam razočaran zaista sramotnim ponašanjem članova Pučke stranke.« Sve je češće bio prisutan u Konferenciji sv. Vinka, posjećivao je siromašne i zdušno pozivao svoje kolege sa sveučilišta da žive s njim to nesebično zalaganje. »U svijetu koji se udaljio od Boga nedostaje mir, ali nedostaje i ljubav prema bližnjemu, ili prava i savršena ljubav; da se više slušalo sv. Pavla, ljudske bi bijede možda bilo malo manje.«

Od 5. do 9. rujna 1923. bio je u Genovi na Euharistijskom kongresu. Prilikom Mussolinijeva posjeta Torinu, na sjedištu kružoka »Cesare Balbo« izvešana je zastava. Protiveći se toj odluci, Pier Giorgio je vratio iskaznicu udruge FUCI. Pismom od 24. listopada 1923. pozvao je sve da vedro gledaju na taj njegov čin, koji bijaše njegov jasan prigovor savjesti. Međutim, 14. studenoga, da bi izbjegao moguće nesporazume i kriva shvaćanja, ponovno je uzeo iskaznicu.

28. travnja 1924. novi nadbiskup Torina postao je monsinjor Giuseppe Gamba, koji je zajedno sa svojim pomoćnim biskupom Pinardijem njegovao osobito prijateljstvo s obitelji Frassati. 18. svibnja 1924. oko Pier Giorgia

⁴ P. G. FRASSATI, *Lettere (1906.-1925.)*, ur. L. Frassati, »Katoličkim studentima i studenticama iz Bonna«, 12. siječnja 1923., Editrice Vita e pensiero, Milano 1995., str. 158.

Frassatija se za vrijeme izleta na Pian della Musa (dolina na 1850 m visine, nap. prev.) okupila prijateljska skupina. Dvoje s prezimenom Guglielmini, Laura Hidalgo, Pier Giorgio, Marco Beltramo, Antonio Severi, Tina Borelli, Emilio Randone i drugi prijatelji »osnovali su« »Društvo mangupa«. U tome društvu »s potpuno uplaćenim kapitalom, tako da nema više ničega!«, koje se sastojalo »od malo nas ali dobrih kao makaroni«, svatko je dobio nadimak. Tako je Pier Giorgio dobio ime Robespierre [Nepotkupljivi].

10. lipnja 1924. otet je i ubijen Giacomo Matteotti, a 22. lipnja fašisti su provalili u kuću obitelji Frassati, ali ih je snažni Pier Giorgio otjerao. U svakom slučaju Pier Giorgio je bio zadovoljan što su Pučani na političkim izborima 6. travnja 1924., bez potpore novina, a uz izdaju u kući i s jakim neprijateljstvom izvana, postigli prilično dobar rezultat, premda sudjelovanje na izborima nije prošlo bez zastrašivanja. Započeli su mnogi nasilni postupci protiv katoličkih krugova. U novinama *La Stampa* njegov otac je zauzeo jasan stav protiv fašizma, a osim toga i protiv masonerije, koja je korištena za rušenje Crkve.

24. siječnja 1925. njegova je sestra sklopila brak s poljskim diplomatom Janom Gawronskym te je otišla u Nizozemsku, u Haag. U Svetoj godini koju je proglasio Pio XI. Frassati je pisao Franzu Massetiju: »Budući da je Kristov namjesnik otvorio Sveta vrata, podižem maslinovu grančicu u znak mira. Kad se vratiš, zateći ćeš promijenjena Robespiera. Stvarno sam se pripremao za Svetu godinu čitajući za vrijeme došašća svetoga Augustina. Iako to čitanje još nisam dovršio, ono mi je donosilo golemu radost,

veliku radost koja dosad još nije bila doprla do moje duše. Bavim se i proučavanjem književnosti: čitam Papinijeva *Svjedočanstva*, a zatim ću prijeći na proučavanje filozofije ako nađem dobar prijevod djelâ svetoga Tome Akvinskoga. Kao što vidiš, moji planovi za Svetu godinu su golemi. Vjerujem da sam tako našao najbolji način da dosadno učenje mehaničke tehnologije zamijenim zanimljivim štivom.«⁵

Time je Frassati nastojao da ga ne nadvladaju tragični politički događaji u Italiji, gdje je Mussolini službeno obznanio kraj slobode. Sve do lipnja te godine između jednoga i drugog ispita česti su izleti »Mangupa« u planine.

Planine i ljubav prema bližnjima bile su dvije strasti koje su odgovarale Frassatijevoj osobnosti. Te ga je godine otac, posredovanjem jedne osobe iz novina, molio da postane upravitelj poslova dnevnika *La Stampa*, a Pier Giorgio je pristao sa suzama u očima. Iz dana u dan gomilala su se pisma u kojima Frassati svojim prijateljima piše o boli koja mu muči srce zbog svih žrtava koje mora podnositi u kući i izvan nje. Sve do posljednjega tjedna svoga života, obilježenoga bolešću koju je navukao u potkrovljima u kojima je posjećivao svoje siromahe, kao i neshvaćanjem svojih ukućana. Umro je u Torinu u subotu 4. srpnja 1925. u sedam sati navečer.

Njegovu smrt prva je komentirala domaćica u kući obitelji Frassati. Otrčala je zapisati u kalendar: »7 sati – nepopravljiva nesreća! Jadni gosp. Pier Giorgio bio je svetac i Bog je htio da bude s njime.«

⁵ Isto, »Franzu Massettiju«, 4. siječnja 1925., nav. dj., str. 285.

SVJEDOČANSTVA

Pier Giorgio nije promakao divljenju misionara Riccarda Bona, koji je o njemu govorio: »Sviđala mi se ona njegova očaravajuća djetinja sreća, njegov neokaljani život, radostan bez razmetanja, pobožan bez skrupula, tako ljudski u svojim očitovanjima, a ujedno tako nebeski.

Nikada neću zaboraviti bljesak radosti koji je zablistao u njegovim očima kada sam ga, sutradan nakon osnivanja, obavijestio da je Udruga gospođa ljubavi prema bližnjemu [l'Associazione delle Dame della Carità] stigla i do Majke Božje od Mira [Madonna della Pace] kroz sve zapreke u Milanu. Po svom običaju tada je samo šturo rekao: 'Dobro! Tako će nas moći pomagati, posebno ondje gdje je mnogo žena' [...] Imao sam dojam da će to novo društvo, siromašno i kolebljivo u svojim prvim koracima među vrlo siromašnim pučanstvom, imati u njemu vjerna prijatelja, postojana i plemenita.«

Prijatelji potvrđuju da su ga često u raspravama slušali kako napamet citira knjige, autore i odlomke tako sigurno i spontano da se moglo zaključiti kako ti izvještaji izviru kao promišljena misao, a ne kao nešto slabo naučeno. Evo nekih svjedočanstava o njegovoj ljubavi prema bližnjima.

Carlo Florio: »Pitao sam ga, primjerice, zašto tako radosno ulazi u neke potkrovne stanove gdje mu je prva dobrodošlica bio oduran vonj. Kako nadvlada tu odbojnost?« Odgovorio mi je: »Nikada nemoj zaboraviti da se tako, i ako je kuća prljava, približavaš Kristu. Sjeti se dobro onoga što

je rekao Gospodin: 'Dobro koje se čini siromašnima dobro je učinjeno meni samomu'.«

Don Giovanni Barberis: »One za koje se brinula Konferencija on je uvijek vodio na ispovijed i dan kasnije na pričest... Glasno je i za sve njih molio obredne molitve: pripravu i zahvalu. Bilo je dirljivo vidjeti toga mladića kako ga prate cijele obitelji, trideset do četrdeset osoba. Gledajući ga, njegova mi se krepost uvijek činila herojskom.«

Giovanni Gribaudo: »Pier Giorgio Frassati bio je čuven po tome što je uvijek bio u škripcu s novcem i svi su znali da je to što je uvijek bio bez novca bilo posljedica njegove žarke ljubavi prema bližnjemu. Mi prijatelji smo ga pomagali kada smo shvatili da se odriče nekog izleta iz financijskih razloga. Tada smo ustrajavali da svejedno dođe; i ponosan sam što mogu reći da sam mu često pomagao.«

Giovanni Pilone: »Nekog siromaha koji je tražio milostinju upitao je zašto ne radi. Ovaj je odgovorio je da nema pribora da kuha i prodaje kestenje. Pier Giorgio mu je sve kupio i omogućio mu da radi.«

»Ne mogu zaboraviti« – piše Giuseppe Leone – »trenutak kada sam ga vidio kako se vraća bez cipela, obuven u par papuča, kakve ja nosim sada s 87 godina, samo zbog toga što je cipele dao nekom siromahu.«

Teresa Vigna: »Zajedno smo odlazili posjetiti gubavce u bolnicu San Lazzaro. Jednoga dana sreli smo nekoga mladića od dvadeset godina lica iznakažena od gube. Pier Giorgio je bio dirnut jadnim mladićem zdrava tijela već gotovo posve poražena zlom. 'Gledaj', rekao mi je, 'kako je

vrlo vrijedno biti zdrav kao što smo mi.' A malo kasnije: 'Ali i izobličivosti toga mladića nestat će kada za koju godinu dospije u raj. Stoga naše zdravlje treba staviti u službu onoga tko ga nema, jer bi se inače izdao dar samoga Boga i njegova dobrohotnost.'«

Don Giuseppe Cagnino također svjedoči: »Vrlo dobro se sjećam kao da je bilo danas, jednoga hodočašća na vrh Ciamarella, 20. srpnja 1924., povodom dvadeset i pete godišnjice postavljanja ondje gore slike Majke Božje Tješiteljice od Torina (1899.-1924.). K meni je, čim sam prešao ledenjak Ciamarella, ljubazno došao dragi Pier Giorgio Frassati, smiješeći se i pun neizrecive dobrote. Rekao je kako pripada udruzi Giovane Montagna (alpinistička udruga osnovana u Torinu 1914. s ciljem da promiče alpinizam u kojem tehnička komponenta ne isključuje ljudske i duhovne vrijednosti, nap. prev.), i kako je jako radostan što me je upoznao te me je zamolio da mu kasnije dopustim ondje gore služiti kod svete mise.«

PROVJERA – pitamo se:

- S kakvom sviješću i odlučnošću smo mi katolici i ljudi koji vole slobodu i pravедnost protagonisti života u našoj domovini?
- Što ujedinjuje vjeru s ljubavlju prema bližnjemu i s društvenim i političkim zalaganjem?
- Koliko nam otvara dušu susret sa svjedočanstvom prijatelja kao što je Pier Giorgio Frassati?
- Kime i čime se svakodnevno hranila vjera Pier Giorgia?